

VAR FÖRSIKTIG

med

rödsprit, fotogen, bensin

och andra flytande bränslen!

LEK EJ

med explosiva varor!

En maning från Statens Sprängämnesinspektion

INLEDNING

Till Sveriges lärare och lärarinnor.

Inom Sprängämnesinspektionens verksamhetskrets är det vissa iakttagelser, som påkallat min uppmärksamhet, nämligen de svåra olyckshändelser som alltsomoftast inträffa vid användningen i hemmen av flytande bränslen av olika slag (bensin, sprit, fotogen), dels vid lek och okynne med explosiva varor. Då jag har övervägt möjligheterna att bekämpa denna olycksfara, som årligen kostar vårt land stora offer i liv, livslång invaliditet och ohälsa, har jag trott mig finna en utväg däri att söka till skolungdomen sprida kännedom om de faror, som lura vid oförsiktigt handhavande av brännbara vätskor, ävensom vid lek och okynne med explosiva varor.

Vi, det 20 århundradets människor njuta av en levnadsstandard, varom våra förfäder för ett 100-tal år sedan icke kunde drömma. Denna höjning av vår standard beror till mycket stor del därpå att vi i vår tjänst tagit starka naturkrafter, där våra fäder väsentligen fingo nöja sig med muskelkraften. Men villkoret för att vi utan fara skola kunna betjäna oss av dessa krafter är, att vi tygla dem så, att de ej vända sig mot oss själva och komma fördärv åstad. Tyglarna heta härvid kunskap och eftertanke. Det är för att tillhanda-hålla en smula kunskapsstoff, som detta lilla häfte kommit till, och jag skulle vara mycket tillfredsställd, om Sveriges lärare och lärarinnor ville hjälpa till i häftets syfte genom att förmedla kunskapsstoffet till Sveriges skolungdom och därjämte söka hjälpa ungdomen att skaffa sig även den andra tygeln eftertanken.

Det förefaller mig därvid sannolikt att avsnittet om det rätta handhavandet av flytande bränslen borde väcka intresse särskilt hos flickorna, vilka såsom husmödrar och hembiträden ofta kunna få att handskas med sådana bränslen, medan avsnittet om lek och okynne med sprängämnen och andra explosivvaror riktar sig företrädesvis till pojkarna, ehuru givetvis pojkarna även böra känna till farorna vid oförståndigt handhavande av flytande bränslen och flickorna även böra veta farorna av lek och okynne med explosivvaror.

För att förläna en smula verklighetsprägel åt framställningen har jag infogat ett axplock ur Sprängämnesinspektionens alltför rikhaltiga samling av klipp ur dagspressen, omförmälande olyckshändelser, som kunna inträffa vid åsidosättande av försiktighet vid handskande med här ifrågavarande ämnen.

Broschyrens innehåll riktar sig i första hand till lärare och lärarinnor vid olika svenska skolor och utbildningskurser. Det vill synas som utom skolungdomen vid folk-, mellanskolor och läroverk även eleverna vid folkhögskolor, husmoderskurser, hushållsskolor, hembiträdesskolor och liknande yrkeskurser borde bibringas kännedom om de enklaste naturlagar, som utöva inflytande på den större eller mindre säkerhet till liv och lem, varmed vanliga hushållsbränslen kunna handhavas i de dagliga göromålen i ett hem.

Tillägget om lek med explosivvaror riktar sig till en annan kategori än avsnittet om de flytande bränslena, men har intagits i samma broschyr i förhoppning att genomläsningen därav skall bidra till att bilda en opinion emot en osed, som årligen kostar vårt folk svåra offer utan den ringaste nytta.

På denna plats anhåller jag få uttala ett varmt tack till Aktiebolaget B. A. Hjorth & Co. och till Nitroglycerinaktiebolaget, vilka bekostat tryckningen av denna lilla broschyr.

Stockholm i september 1943.

C. F. Westrell.

Sprängämnesinspektör.

Om faror vid användningen av flytande bränslen

(bensin, sprit, fotogen o. s. v.)

För att klargöra dessa faror måste vi en smula uppehålla oss vid brännbara vätskors egenskaper i allmänhet. Om vi på vardera av tre tefat hålla upp en kvantitet bensin, en kvantitet sprit och en kvantitet fotogen och sedan vid vanlig rumstemperatur försöka att med en tändsticka tända vätskorna på de tre tefaten skola vi finna, att bensinen och spriten tända sig och brinna, även om man håller tändstickan ett stycke ovanför vätskeytan. Fotogenen tänder sig däremot inte vid vanlig rumstemperatur.

Detta förhållande beror på två omständigheter. För det första: det är inte själva vätskan som brinner, utan den ånga, som avdunstar från vätskan, som brinner då den blandar sig med luften. För det andra: de tre vätskorna, som vi tagit som exempel, hava olika flyktighet, det vill säga olika förmåga att avge ånga till luften. Bensinen och spriten äro så flyktiga och avge vid rumstemperatur så rikligt med ånga till luften, att denna ånga genast tänder sig, om man håller en brinnande tändsticka ovanför vätskan. Fotogenen däremot är så lite flyktig, d. v. s. avger i så ringa mängd ånga till luften vid rumstemperatur, att det icke är möjligt att med en brinnande tändsticka antända den. Vätskornas flyktighet beror på temperaturen. Upphettar man fotogenen till c:a 50 grader eller däröfver, skall man finna att försöket att tända fotogenen lyckas lika bra som med spriten och bensinen. Omvänt skall man finna, att om man kyler spriten ett stycke under 0° eller bensinen ett stycke under -20° , så går det lika dåligt att antända dessa vätskor som då försöket gällde fotogen vid rumstemperatur.

Så länge vätskorna såsom i vårt exempel befinna sig på öppna tefat, kan man utan fara utföra dessa antändningsförsök. Bränsleångorna antända sig lugnt och brinna i den mån de avdunsta från vätskorna och blanda sig med luft.

Om vätskorna i vårt exempel befinna sig i slutna kärl, en flaska, en plåtdunk e. d. inträffar ett annat fall, som vi nu skola underkasta en närmare undersökning.

Om en brännbar gas eller ånga blandas med luft i visst förhållande blir blandningen explosiv, den exploderar då vid antändning. Befinner sig blandningen i ett slutet rum uppstår ett kraftigt tryck, som verkar på rummets väggar. Härav använder man sig t. ex. då man driver en motor med bensin, sprit, fotogen eller gengas. I detta fall måste motorcylindrarnas väggar vara så kraftigt konstruerade att de uthärda det uppkommande trycket. Exploderar däremot gasblandningen i ett kärl med svaga väggar, spränges kärlet sönder.

Det är emellertid icke nödvändigt, att blandningen har just det teoretiskt riktiga förhållandet, för att en explosion av blandningen skall vara möjlig, utan proportionerna kunna variera inom ett visst område, som är utmärkande för varje brännbar gas

eller ånga. Detta område benämnes explosionsområdet för gasen eller ångan ifråga. Med lägre explosionsgränsen menar man den lägsta halt av brännbar gas eller ånga, som blandningen måste innehålla för att explosion skall vara möjlig. Med övre explosionsgränsen menar man den högsta halt av gas eller ånga, som blandningen får innehålla för att explosion ännu skall kunna äga rum. Underskrider lägre explosionsgränsen blir blandningen för »mager» på brännbar substans för att explosion skall kunna ske, överskrider övre explosionsgränsen blir blandningen för »fet» på brännbar substans och får för lite luft för att explosion skall vara möjlig.

Gå vi efter denna något teoretiska utveckling tillbaka till vårt exempel och tänka oss våra tre brännbara vätskor bensin, sprit och fotogen förvarade på tre flaskor eller plåtkannor, till hälften fyllda med respektive vätskor, skola vi finna följande.

Försöka vi under betryggande försöksbetingelser att vid vanlig rumstemperatur försiktigt öppna locket på kannorna och närma en låga till mynningen, så skola vi sannolikt finna, att spritkannan häftigt exploderar, medan bensin- och fotogenkannorna icke explodera.

Detta förhållande beror på, att vid vanlig temperatur (omkring 20°) bensinens flyktighet är så stor att den ovanför vätskan i kannan befintliga blandningen av bensinånga och luft befinner sig över den övre explosionsgränsen. Den är sålunda för fet för att kunna explodera.

Undersöka vi nu orsaken till motsvarande förhållande hos fotogenkannan finna vi att fotogenens flyktighet är så ringa vid vanlig temperatur, att blandningen av luft och fotogen kommer att befinna sig under den lägre explosionsgränsen. Den är sålunda för mager för att kunna explodera.

I spritkannan inträffar emellertid, att spritens flyktighet vid vanlig temperatur är just lagom för att blandningen av luft och spritånga skall befinna sig inom explosionsområdet, och därför exploderar blandningen om en låga föres intill dunkens öppning.

Jag skrev nyss med avsikt att vid försöket explosion sannolikt icke skulle äga rum i bensin, och fotogenkannorna, emedan olika försöksbetingelser kunna påverka resultatet, så att trots allt explosion dock äger rum. Om t. ex. vid öppnandet av bensinkannan luft

strömmar in och späder ut ångblandningen, kan det inträffa, att den kommer inom explosionsområdet. Har fotogenkannen t. ex. stått i solsken eller nära en värmekälla, så att innehållet blivit uppvärmt, ja, då kan det inträffa, att även blandningen i den kan komma innanför explosionsgränsen. Jag vill därför varna för praktiskt utförande av dessa försök.

Vi kunna redan nu formulera en huvudregel för handhavande av brännbara vätskor:

Närma aldrig öppen eld till ett öppet kärl innehållande brännbar vätska och närma ej heller ett kärl med brännbar vätska till öppen eld.

Försyndelse mot denna regel kan ha till följd att ångluftblandningen i kärlet (flaskan, dunken) med den brännbara vätskan exploderar och spränger sönder kärlet. Vätskan i kärlet antändes och sköljer brinnande över den oförsiktige som brutit mot regeln. Vanligtvis blir en sådan stackars människa så svårt bränd att hon får med livet plikta för sin oförsiktighet. Därjämte antändes ofta det omgivande rummet, och även egendom går på så sätt till spillo.

Ett kärl fyllt med brännbar vätska bör därför behandlas som en laddad bomb, försedd med stubintråd. Ja, det är nästan ännu farligare än en bomb, ty stubintråden i en bomb ser man och den kan man därför akta för att bringa i beröring med eld. Men öppnar man ett kärl med brännbar vätska, verkar den ånga, som tränger ut ur kärlet såsom stubin, och föres ångan av ett luftdrag till en låga, kan elden slå tillbaka längs det ångmoln, som ligger mellan kärlet och lågan och antända ångan i kärlet och således åstadkomma explosion. Man bör därför betrakta ett sådant kärl som en bomb, försedd med en lömsk, osynlig stubintråd, och därför öppna ett sådant kärl och verkställa påfyllning ur detsamma på långt

och respektfullt avstånd från eld, och därefter omedelbart tillsluta kärlet.

Jag har här ovan antytt att farorna äro störst ifråga om sprit, men jag vill med hänvisning till vad som sagts ovan framhålla, att man bör behandla alla brännbara vätskor med samma försiktighet som sprit.

Vi skola nu undersöka de vanligast förekommande fallen av försyndelse mot vår huvudregel.

Brännbara vätskor användas ju i hemmen oftast som bränsle på ena eller andra sättet. Först skola vi ett slag syssla med värmeapparater (»kök») avsedda för flytande bränsle. Av dessa förekomma i hemmen i stort sett två slag:

spritskök och fotogenskök.

Numera torde så gott som alla kök vara konstruerade såsom spritgas- eller fotogengaskök, vilka brinna utan veke därigenom att det flytande bränslet får strömma genom en uppvärmd rörslinga, där vätskan överföres i ånga, som sedan får strömma ut genom ett brännarmunstycke. Ångan blir här på lämpligt sätt blandad med luft så att den vid förbränning lämnar bästa värmeutbyte. Vad som sägs i det följande gäller främst för sprit- och fotogengaskök, men kan även tillämpas på skötseln av kök med veke, om några sådana ännu skulle finnas kvar i bruk.

Vi förstå, efter vad som sagts i det föregående att spritskök äro de farligaste, då risken för explosion vid handskande med sprit är större än vid handhavande av fotogen. Emellertid är just nu läget sådant, att sprit är det så gott som enda tillgängliga hushållsbränslet, och det gäller därför i dubbel måtto nu att hålla reda på hur man handskas med spritskök.

Först och främst, fyll aldrig på ett brinnande spritskök, utan släck det först, fyll därpå köket och tänd det så på nytt. Fara föreligger eljest dels för att det kärl (flaska eller dunk) varmed man fyller på köket, kan explodera, dels att spritångan i kökets egen behållare, som ju öppnas vid påfyllningen, exploderar. Den lilla tidsutdräkten, som följandet av ovanstående regel innebär, måste därför anses vara en billig premie för den ökade tryggheten.

På senare tiden har förts i marknaden spritskök (fabrikat Primus), som tänka själva, om ägaren skulle glömma sig. De äro så

konstruerade, att, då man skruvar bort påfyllningslocket på kökets bränslebehållare, en ventil påverkas, som stänger sprittillförseln till brännaren och sålunda släcker köket, innan man kan få bort locket. Detta innebär givetvis en mycket stor fördel ur säkerhetssynpunkt.

Därjämte säljes i järnaffärer en säkerhetskanna för sprit och andra brännbara vätskor, som i halsen är försedd med ett explosionsskydd, som förhindrar, att en låga utifrån »slår in» i kannan och orsakar explosion. Kannans handelsnamn är »Aladdin». Den är en smula dyr, men i gengäld får man en värdefull trygghet mot explosion även vid obetänksam påfyllning ur kannan.

Före tändningen av ett spritgaskök måste man värma kökets brännare. Detta sker med sprit, som får brinna i en öppen tändskål under brännarröret. Vid antändning av spriten i tändskålen kunna faror uppkomma om man är oförsiktig. Man får sålunda aldrig hålla en brinnande tändsticka intill tändskålen samtidigt som man håller i spriten. Då kan spritflaskan explodera i handen på en. Vid värmning av brännarröret kan det vidare inträffa, särskilt om köket står i drag, att röret inte blir tillräckligt varmt, utan man får på nytt hålla sprit i tändskålen. Det kan då ofta inträffa, att elden i tändskålen inte är fullständigt släckt, utan att en liten låga, som knappast syns i skarpt dagsljus, brinner i botten på skålen. Håller man då på nytt sprit i skålen ur en flaska eller kanna, ja då har vi risken för explosion igen för handen. Hur skall man då skydda sig mot denna fara? Klok är att för all säkerhets skull kraftigt blåsa i tändskålen innan man på nytt fyller den, så att man kan vara säker på att eld inte finns kvar där. Klok är också att för påfyllning av sprit i tändskålen, vare sig det gäller sprit- eller fotogenkök, använda särskild påfyllningskanna. Sådana finnes att få för en billig penning hos handlande som sälja sprit- och fotogenkök. De äro så konstruerade att de portionera ut precis så mycket sprit som går i tändskålen och dessutom så att de icke kunna explodera även om eld skulle finnas i närheten vid påfyllningen. Genom användandet av påfyllningskanna undviker man dessutom att för

mycket sprit hålles i tändskålen, så att denna flödar över. Sker så kan naturligtvis lätt en eldsolycka uppkomma, då spriten i skålen antändes.

Fotogengasköken arbeta något annorlunda än spritgasköken. Precis som vid spritgasköken får det flytande bränslet passera en uppvärmd rörslinga och blir därför i ångform utpressat genom ett brännarmunstycke där ångan, blandad med luft, förbrinner. För att fotogenen skall kunna föras fram till den uppvärmda rörslingan måste man emellertid först »pumpa» köket, varvid man pressar in luft i bränslebehållaren. Luften trycker då på fotogenytan och trycker fotogenen upp i rörslingan.

Vid fotogengaskökets tändande måste man i övrigt förfara på alldeles samma sätt som vid spritgasköket, man måste hålla sprit i tändskålen för att förvärma brännaren så att fotogenen skall kunna förgasas. Härvid uppkommer samma fara för explosion som vid spritgasköket, om man fyller på sprit på tändskålen och samtidigt håller en brinnande tändsticka i närheten av spritflaskan eller -kannen. Samma försiktighetsmått böra därför iakttagas här. Se till att eld ej får komma i närheten av ett spritfyllt kärl. Se upp så att eld ej finns i botten på tändskålen vid förnyad påfyllning och blås för säkerhets skull kraftigt i skålen före påfyllning. Använd särskild påfyllningskanna. Iakttar man alla dessa regler kan man vara ganska trygg.

Jag skall nu anföra en del exempel, tagna ur dagspressen och polisrapporter, hur det kan gå om man ej iakttar dessa försiktighetsregler.

Den — blevo hembiträdet G. H. och hårfrisörskan E. A. i H. svårt brända vid påfyllning av sprit på ett fotogenkök. Den förra avled snart därefter av skadorna. H. hade ur ett 2-liters bleckkärl hällt rödsprit i fotogenkökets tändskål samtidigt hade A. tänt en tändsticka och närmat den till fotogenköket och tydligen hade spritflaskan icke hunnit avlägsnas tillräckligt långt bort från fotogenköket, varför spriten fattade eld och explosion blev följden.

En dotter till lantbrukaren W. J. i Ö. skulle tända ett fotogenkök. Sedan hon fyllt på sprit lät hon spritflaskan stå bredvid köket med korken öppen, och då hon tände köket fattade också spritflaskan eld och när den samtidigt föll omkull rann spriten ut och rummet stod plötsligt i ljusan låga.

En kraftig detonation, våldsamma skrik, ett helt kök i lågor . . . En kvinna översköljdes av brinnande rödsprit och bars som en levande fackla av sin svårt brände make ut från ett litet trångt kök, som efter en stund var ett enda eldhav. Tre människor skadades vid denna fruktansvärda explosionsolycka, som ägde rum på lördagsförmiddagen i Ö. i en villa vid H-vägen.

Den svårast skadade av de tre, fru S., befann sig tillsammans med sin make i köket en trappa upp i villan, som de bebo tillsammans med S:s föräldrar.

Den unga frun var sysselsatt med spritköket, som var tänt, då olyckan inträffade. En 5-liters dunk med rödsprit exploderade med våldsam knall och en störtsjö av brinnande sprit formligen dränkte kvinnan. I samma ögonblick var en stor del av köket i lågor av den brinnande spriten. Maken, som befann sig alldeles intill, förlorade emellertid icke sinnesnärvaron. Han ryckte till sig en matta, som han kastade över hustrun och släpade henne sedan, medan det brann i bägges kläder, ut i den övre förstugan.

På gården rullade man sedan in den brinnande kvinnan i filter och vad man fick tag i och lyckades på så sätt få elden släckt. Hon var då mycket illa bränd över hela kroppen och hennes make hade fått stora brännsår på armarna, i ansiktet och i nacken där håret var alldeles avsvett.

Svenska Brandskyddsföreningen konstaterar, att årligen ca 20 personer omkomma på grund av exploderande bensin- och spritkärl samt att de övriga brandskadorna, orsakade av dessa olyckshändelser, överstiga miljonen.

En svår olyckshändelse inträffade tisdagsmorgonen i brukshotellet Bergsgården G., till följd av att en damejanne med rödsprit exploderade. Därvid skadades tre kvinnor, som voro sysselsatta med arbete i köket.

Två av flickorna voro vid tillfället sysselsatta med att bränna bort fjun från nyplockade kycklingar och använde sig då av rödsprit, som brann på ett fat. Rödspriten på fatet var i det närmaste tomt, och G. J. skulle därför fylla på mera från damejannen, som hon höll i brösthöjd.

Det brann ännu på fatet, när hon började hälla på mera sprit. En explosion inträffade, som blev mycket våldsam. Bottnen sprängdes ur damejannen och innehålllet kastades ut över rummet, varvid dock en stor del rann ut över kroppen på henne, och en del stänkte över de båda intillstående kvinnorna.

G. J:s kläder antändes och brunno för fullt. Lyckligtvis befann sig en snickare från G. i våningen över, sysselsatt med reparationsarbete. När han hörde skriken från de skadade kvinnorna, skyndade han till och hade sinnesnärvaro nog att genast ägna sig åt att släcka elden i G. J:s kläder. Han använde sig därvid av en våt handduk. När elden slocknade, hade hon dock ådragit sig mycket svåra brännsår. Under hela tiden var hon vid full sans.

Så fort sig göra lät fördes de skadade till sjukstugan i L. Där ansågs det bäst att omedelbart överföra G. J. och H. N. till länslasarettet i Ö. dit de fördes omgående.

Vid förfrågan på lasarettet sent på tisdagskvällen meddelades att G. J:s

tillstånd var mycket allvarligt. Hon har ådragit sig brännskador över nästan hela kroppen, och läkaren såg mycket mörkt på hennes möjlighet att klara sig igenom det.

Beträffande H. N. förelåg ingen som helst fara. Hennes brännsår voro relativt lindriga, och hennes tillstånd betecknade jourhavande läkaren som förhållandevis gott.

Från länslasarettet meddelades på onsdagseftermiddagen, att olyckan på brukshotellet i G. krävt ett dödsoffer. Den svårt brända flickan, hembiträdet G. J., avled på onsdagsförmiddagen av sina skador.

En svår eldsolycka varvid två personer blevo brända och måste föras till lasarettet, inträffade strax efter kl. 1/2 7 i går afton i fastigheten H—gatan 23 i G. Lägenheten på nedre botten beboddes av stuveriarbetare E. Ö. med maka och två barn. Av allt att döma har Ö. före eldens utbrott varit sysselsatt med att fylla rödsprit på ett spritkök vars ena låga brann. Härunder inträffade en våldsam explosion, som hördes vida omkring, och brinnande sprit stänkte omkring i köket, vilket inom kort var övertänt. Ö. störtade med kläderna i brand ut genom fönstret och sprang över gården till vattenledningen, vred på vattnet och kröp under kranen samt lyckades på detta sätt släcka elden. Han hade emellertid då erhållit en del elakartade brännskador på kroppen.

Den — inträffade en olycka i f. strykerskan S. K:s fastighet i närheten av H. station. Fröken K. H., som var på tillfälligt besök, skulle göra upp eld på ett spritkök, men fick av någon anledning icke detta att brinna. Hon hällde därför på ny sprit, men gjorde tydligen detta innan all eld avlägsnats från spritskålen. Spritflaskan, som fröken H. höll i handen, sprang sönder och den brinnande spriten stänkte över hennes kläder, som övertändes. På hennes rop om hjälp kom en styrman E. från K., som av en händelse befann sig i närheten samt fru K. tillstades. De fingo ut fröken H. på gården och lyckades befria henne från de brinnande kläderna. Dessförinnan hade hon emellertid fått så svåra brännskador, att tillkallad läkare omedelbart lät införa henne till länslasarettet i K. Styrman E. erhöll även rätt allvarliga skador på händerna och måste likaledes anlita läkare. Fru K. blev däremot icke allvarligare skadad än att sjuksköterskan på orten kunde so om såren. Den svårast skadade, fröken H., kunde trots att hon så gott som omedelbart kom under läkarevård icke räddas till livet utan avled av skadorna.

Frisör M. hade kokat kaffe på ett spritkök och skulle efter en stund ånyo tända spritköket. I vanliga fall brukade han använda s. k. säkerhetsflaska med lång pip vid påfyllningen av rödsprit, men då nu säkerhetsflaskan var tom hällde han direkt ur literflaskan. Den skål vari spriten påfylles var fort-

farande het efter tidigare användning, varför rödspriten flammade upp och antände även innehållet i literflaskan. Det blev en våldsam eldsutveckling och M. kastade genast flaskan ifrån sig. Lågorna slog upp mot taket och antände väggarna. Själv klarade sig M. undan elden och en liten son, som låg i ett angränsande rum och sov, satte han genast i säkerhet. Skadorna i sin helhet uppskattades till några tusen kronor.

Ännu äro vi emellertid inte färdiga med riskerna ifråga om sprit- och fotogengaskök. Om ett kök får stå och brinna utan tillsyn, särskilt om det står i drag, och i all synnerhet omedelbart efter tändningen kunna en hel del obehagliga saker inträffa. Genom draget kan lågan flämta så att rörslingan, som skall uppvärma bränslet blir avkyld. Bränslet överföres då ej ordentligt i gasform utan kan spruta ut i vätskeform ur munstycket. Det rinner då brinnande ner över köket och dess omgivning och om det vill sig illa står hela rummet i ljusan låga innan olyckan upptäcker. En god regel är därför: lämna aldrig ett brinnande sprit- eller fotogengaskök utan tillsyn i all synnerhet inte omedelbart efter tändning.

Skulle det inträffa att fotogengköket börjar »blossa» d. v. s. att stötvis spruta ut brinnande fotogen, så släck köket omedelbart, fyll därpå med iakttagande av vederbörlig försiktighet ånyo på tändskålen med sprit (blåsning i tändskålen, säkerhetskanna) och företag ny uppvärmning av tändskålens brännare.

En annan anledning till att köket blossar eller brinner dåligt kan vara att sot avsatt sig i brännarmunstycket och delvis täpper till detta. Munstycket bör i så fall rensas.

Eldsvåda utbröt vid 7-tiden en måndagsmorgon i L. i en chauffören V. F. tillhörig tvåvåningsbyggnad, belägen i kvarteret T. söder om järnvägen i L. köping. Anledningen till eldens uppkomst är ännu ej fullt utredd, men synes ha varit bristande vana att tända fotogengaskök. Man hade uppvärmt det nyligen inköpta fotogengköket med sprit, dock förmodligen ofullständigt, ty när man sedan pumpade kastades långa ljuslågor i olika riktningar. Gårdens ägare blev därvid skrämmd och rusade in i det intilliggande rummet för att meddela familjen om den fara man löpte. När han kom tillbaka kastade han en filt över elden för att dämpa denna och väckte därefter de som bodde i övre våningen.

Elden hade emellertid gripit alltmer omkring sig. Tre bilar befunno sig på gården, varav F. ägde en och bilförsäljaren R. L., som bodde i övre vå-

ningen, en annan. Dessa bilar fördes i säkerhet innan brandkåren alarmerades. När brandkåren kom stod huset ej att rädda, varför brandkåren fick inrikta sig på de intilliggande byggnaderna och skogen, vilket också lyckades.

En ytterligare regel som man bör följa är: **ställ aldrig ett brinnande kök på ett brännbart underlag.** Antändes detta av värmen från kökets låga så kan bränslet i kökets behållare upphettas och »koka över» eller i vissa fall kan bränslebehållaren sprängas sönder.

Ej heller får man ställa ett kök på en varm spis, ty då kan samma sak inträffa.

Eld utbröt i ett enkelrum på nedre botten på Liljeholmen, bebott av en änkefru E. W. Hon hade avlägsnat sig ur rummet, medan hon haft ett brinnande fotogenkök stående på en hög tidningar, vilka antänts, och då fönstret stod öppet, spred sig lågorna utefter gaveln och antände vinden.

Det kan måhända tyckas att alla här lämnade regler äro svåra att komma ihåg, men kommer man blott ihåg huvudreglerna, så följer allt det övriga av sig självt. Huvudreglerna må därför än en gång upprepas.

Låt aldrig eld komma i närheten av ett kärl, som innehåller brännbar vätska. Lämna ej ett brinnande kök utan tillsyn och låt det aldrig stå på brännbart underlag. Undvik drag omkring köket.

Se till att kökets bränslebehållare icke kan utsättas för värme utifrån.

Jag måste emellertid uppehålla mig vid ytterligare en viktig sak beträffande fotogenköken, som härrör av det rådande krisläget. Runt om i vårt land finnas massor av fotogengaskök, för vilka det ej går att få det ordinarie bränslet, fotogen.

Det enda flytande hushållsbränsle, som praktiskt taget nu finns att tillgå är sprit. Jag vill då bestämt avråda från att utan vidare använda sprit i fotogenkök. Det går måhända till en viss grad, men det går dåligt och är riskabelt. Av fotogenkökstillverkare föras i marknaden brännare för sprit, avsedda att sättas på gamla fotogenkök. Låt därför ansvarig handlare, som handlar med fotogenkök sätta på en spritbrännare på det gamla fotogenköket, så får man bättre verkan av det och mindre risk vid användandet.

Jag har nu berättat en del om riskerna vid användande av flytande bränsle i hushållsvärmeapparater och hur de skola undvikas.

Emellertid användes brännbara vätskor ofta i hemmen till andra ändamål på sätt som innebär stor fara, och jag måste därför också tala härom.

Ofta inträffa olyckshändelser då man för att göra upp eld i en spis eller kakelugn håller sprit eller fotogen på veden för att lättare få eld. Härvid kunna många faromoment inträffa. Har redan försök gjorts att tända veden innan spriten eller annan brännbar vätska hälls på, då kan det finnas eld eller glöd i spisen och då syndar man mot första huvudregeln att ej låta eld komma i närheten av kärl med brännbar vätska. Risken härav känna vi: explosion i kärlet, söndersprängning av detsamma. Brinnande vätska över kläderna!

Ett annat fall, som kan inträffa: Man har försökt att få eld på veden utan hjälp av sprit eller fotogen, men har misslyckats, och eldstaden är varm. Nu håller man sprit eller fotogen i spisen, en del därav förgasas och blandar sig med luften i rökgång och eldstad. Har man nu lyckats få denna blandning explosiv och tänder en tändsticka för att sätta eld i spisen, ja då förstå vi att vi kunna få en våldsam explosion, som kan spränga sönder spis, skorsten och mera därtill. Att den som gör försöket utsätter sig för livsfara behöver knappast påpekas.

Ett 19-årigt hembiträde, fröken M. B., anställd hos en familj i staden S. blev svårt bränd då hon med hjälp av rödsprit skulle göra upp eld. Flickan hade hållt på rödsprit i en spis och antände sedan spriten som ögonblickligen flammade upp.

Flickans kläder fattade eld och innan man hunnit släcka de brinnande kläderna hade flickan blivit svårt bränd på vänstra armen samt båda låren. I bil fördes den skadade till lasarettet, där hon givetvis fick kvarstanna. Skadorna voro svåra, men någon fara för flickans liv ansågs icke föreligga.

En våldsam explosion inträffade vid halv 12-tiden på måndagsförmiddagen i fastigheten Nygatan 1. I bottenvåningen är inrymd en reparationsverkstad, som uppvärms av en kamin. Verkstadens innehavare hade genom den övre kaminluckan slängt in ett par med fotogen genomdränkta tidningar. Dessa hade ej fattat eld, men av värmen hade fotogengasen avdunstat och

fyllt den för fastigheten gemensamma rökgången. Då verkstadsinnehavaren öppnat kaminluckan och fört en tändsticka till, hade explosion inträffat. Denna blev endast obetydligt märkbar i verkstadslokalen, men verkstälde så mycket allvarligare skadegörelse i våningen en trappa upp. I ett rum där slungades ventilhatten i kakelugnen tvärs över rummet, krossade en antik spegels glas och knycklade sönder en ljusstake. I rummet intill låg en polisman, som haft nattjänstgöring, och sov. Här slog ventilhatten med våldsamt kraft i en stol alldeles vid sidan av bädden. På vinden slungades ett par stenar ur skorstensmuren.

Till sist en allvarlig varning mot att använda bensin för rengöring i hemmen. Bensin är som vi sett en mycket flyktig vätska och avger därför massor av brännbar gas till luften. Blandningen kan lätt bli explosiv eller åtminstone eldfängd. Finns då i närheten en låga, eld i spis, evighetslåga på gaskök, eller endast en gnista från en elektrisk kontakt, ringledning e. dyl., kan blandningen tändas och explodera. Det finnes numera många mindre flyktiga rengöringsmedel (Dilutin och liknande), som kunna ersätta bensin, och därför bort med bensinen ur hemmen!

Till vad jag nu här anfört om farorna vid användningen av brännbara vätskor vill jag endast tillägga att det inte är absolut säkert att vid varje tillfälle ett brott mot de anförda säkerhetsreglerna tvunget behöver framkalla en katastrof; visst är emellertid att varje brott mot dem medför fara för katastrof. Det inträffar så ofta att man får till svar, då man varnar någon för ett riskabelt tilltag: »Det är inte farligt, jag har gjort så hundratals gånger och ingenting har inträffat», eller något liknande. Det kan också vara sant, men lika sant är att den etthundraförsta gången kan något inträffa. Detta beror på att uppkomsten av en olyckshändelse är ett samspel av en mängd samverkande faktorer. Den hundraförsta gången tillkommer måhända en faktor, som man förbiser och som blir »droppen som kommer bägaren att rinna över». Då man skall ställa upp förhållningsregler till undvikande av olycka är det därför nödvändigt att tillse att man ej rör sig på gränsen för det tillåtliga, utan alltid har en viss säkerhetsmarginal för oförutsedda olycksfaktorer. Detta bör särskilt inpräntas och ihågkommas.

Om lek och okynne med explosivvaror

På grund av sina naturliga egenskaper äro sprängämnen och andra explosivvaror såsom tändhattar, olika slag av ammunition m. m. alltid farliga att handskas med.

Sprängämnena ha haft och hava ett utomordentligt värde som hjälpmedel vid väg-, järnvägs-, tunnel-, hamn-, kanalbyggen o. s. v. även som vid gruvdrift. Vår tids industri och ingenjörsarbeten vore helt enkelt otänkbara utan sprängämnena. Fastän det inträffar åtskilliga svåra olyckshändelser vid sprängningsarbete, kunna vi därför icke avsäga oss bruket av sprängämnena, emedan då ännu större olägenheter för mänskligheten skulle uppstå.

Emellertid bör bruket av sprängämnena inskränka sig till sådana områden, där de uträtta ett nyttigt, produktivt arbete. Men det inträffar tyvärr ofta i vårt land att sprängämnena och andra explosivvaror bliva använda på lek eller på okynne. Vid sådana tillfällen inträffa ej så sällan olyckshändelser, varigenom såväl den agerande som även andra människor skadas till liv, lem och hälsa och därför bör det inarbetas i medvetandet hos vårt folk att det varken är duktigt eller kvickt att utsätta sig själv och andra för stora faror bara för nöjet att få ordna till en »smäll».

På grund av de faror, som umgänget med explosivvaror medför, är tillverkning, innehav, förvaring, transport och handel med sådana varor underkastade särskilda föreskrifter i en Kungl. förordning av den 18 maj 1928 (nr 139). Dessa föreskrifter gå principiellt ut på att sprängämnena får anskaffas, innehas, förvaras och transporteras endast för »behörigt» ändamål, d. v. s. för nödvändigt sprängningsarbete men att förhindra åtkomsten därav för alla, som ej ha verkligt behov därav.

Den, som för lek eller okynnesändamål skaffar sig och använder sprängämne eller andra explosivvaror gör sig i de allra flesta fall skyldig till lagbrott och kan straffas därför.

Lek med sprängämne förekommer nog året runt här i landet, men det finnes vissa tidpunkter och tillfällen då denna lek särskilt intensifieras, och det är företrädesvis vid nyår, påsk och valborgsmässoafton. Detta sammanhänger helt visst med uråldriga föreställningar om häxor och annat otyg, som vid den tidpunkten för-

menas vara ute på färd, och som skall skrämmas med eldar och skott. Men även andra tillfällen, ett bröllop, en födelsedag, celebreras gärna med en s. k. smäll.

Leken med explosivvaror skulle jag vilja indela alltefter sättet för åtkomsten av »leksakerna» i

lek med obehörigen åtkomna sprängämnen,

lek med obehörigen tillverkade sprängämnen och

lek med fyrverkeripjäser eller andra pyrotekniska varor.

Tyvärr äro personer, som för sprängningsarbete inneha explosivvaror, ofta slarviga, så att dessa varor kunna åtkommas av obehöriga, även av barn, och därigenom uppkomma ofta svåra olyckshändelser. Författaren arbetar i annat sammanhang på att bringa bättre ordning till stånd på detta område, men helt säkert kan en varning i allvarlig form till barn och ungdom att taga befattning med upphittade eller eljest lättillgängliga explosivvaror göra en del nytta. Därest slarv med explosivvaror på arbetsplatser iakttages bör anmälan göras till polismyndighet (på landet landsfiskal). Sprängämnesinspektionen tar även gärna emot sådana anmälningar.

Det skadar kanske inte att här påpeka, att den åberopade förordningen om explosiva varor stadgar, att den, som utan att äga tillstånd att inneha explosivvaror, kommer i besittning därav (om man t. ex. hittar sprängämne, tändhattar e. dyl.) är skyldig att ofördröjligen göra anmälan till Sprängämnesinspektionen eller till polismyndigheten, som skall föreskriva hur den upphittade varan skall behandlas. Underlåtenhet härutinnan kan medföra bötesstraff.

Som exempel på vartill lek med obehörigen åtkomna explosivvaror kan leda må några exempel anföras ur Sprängämnesinspektionens arkiv av tidningsurklipp.

Häromdagen voro tre småpojkar i H. med om ett farligt äventyr. De tre företagsamma ungdomarna — i åldern 5—6 år — kommo nämligen på den olyckliga idén att tillägna sig dynamit ur ett förråd, som en bergsprängare förfogade över. Nyckeln till dynamitskåpet förvarades under takåsen och dit nådde inte pojkarna men biffen ordnades med en ribba. De lade sig till med en del dynamit, stubintråd och tändhatt och marscherade sedan iväg till en större sten, där de ville prova dynamiten. Emellertid var stubintråden alldeles för kort och pojkarna hunno inte sätta sig i säkerhet, innan dynamiten exploderade med en kraftig smäll. Sten och jord röko vida omkring och pojkarna träffades av åtskilliga mindre projektiler. Till all lycka blevo dock

skadorna icke av allvarligare art. Pojkarna blödde dock här och där ur små sår och en av dem hade fått ett sår invid ögat.

Episodens sens moral blir, att småpojkar böra hålla sina fingrar borta från dynamit, tändhattar och stubintråd. Annars kan det gå dem mycket illa. Man skulle kunna tillägga att dynamit bör förvaras så att den ej är åtkomlig för småpojkar.

En 12-årig gosse, K. G. A. i R., laborerade på söndagen med att göra smällar och hade för ändamålet på hittills icke uttrönt sätt kommit över sprängämnen. Försedd med dessa hade gossen begivit sig till vedboden och höll på med att göra en kraftig laddning. Enligt uppgift hade sprängämnen stoppats in i ett rör. Härpå skulle pojken med en yxa eller en hammare sluta till ändarna av röret varvid explosionen inträffade. Den var så kraftig att flera fingrar söndertrasades på vänstra handen. Pojken fördes omedelbart till provinsialläkaren som undersökte skadorna samt anlade ett första förband, varpå han fördes till F. lasarett. På lasarettet amputerades tvenne fingrar och fara föreligger för att ett tredje finger måste amputeras.

En svår olycka inträffade häromdagen i G. i V. landsförsamling. Arrendatorn G. S. därstädes fyllde 50 år och med anledning därav hade ett antal vänner samlats, för att bringa sin hyllning. Detta skedde bl. a. genom att dynamitpatroner smälldes av. Fyra dylika hade avfyrats men den femte exploderade icke sedan stubintråden blivit påtänd, varför man antog att påtändningen icke lyckats. Hemmansägaren A. J. från G. tog därför den i papper inlindade patronen i handen. Stubintråden hade emellertid icke slocknat utan pyrde, och plötsligt exploderade patronen. Härvid fick J. högra handen fullkomligt söndersliten. Johansson fördes omedelbart till sjukstugan i V, där det visade sig vara nödvändigt amputera handen.

En olyckshändelse, som krävde ett människoliv, inträffade på nyårsdagen i S—hult i H—by socken. En 14-årig pojke F. L. hade av röret till en cykel-pump tillverkat ett skjutvapen, som han laddade med krut och hagel. Då laddningen bringades att explodera, gick själva järnröret bakåt och träffade pojken med våldsam kraft i huvudet och trängde in genom pannbenet. Han fördes till O. lasarett, där han senare avled.

Två olyckor ha inträffat i samband med att pojkar lekt med knallhattar. För några dagar sedan blev en 10-årig pojke i S—ljunga illa skadad. Han hade kommit över några knallhattar, som han lyckats få att explodera, varvid han träffades av skärvor i ögat. Skadan visade sig vara så svår att det ena ögat fick bortopereras, men man lyckades rädda synen på det andra.

På fredagsmiddagen inträffade en liknande historia i S—hult, då en 10-årig pojke G. S. hade fått tag på nycklarna till ett skåp, där hans fader förvarade tändhattar. Han hade tagit några stycken och tillsammans med en

annan pojke hade han begivit sig till ett närbeläget sågverk för att skjuta. Leken slutade dock illa. När en av knallhattarna exploderade i närheten av gossen fick denna högra ögat skadat och fingrarna på vänstra handen illa tilltygade. Han fick dessutom en massa krutstänk i ansiktet och på händerna.

Hemmansägaren E. M. från U. blev på tisdagen livsfarligt skadad vid en födelsedagsuppvaktning.

Han fick högra handen avsliten och brott på högra benet, varjämte träflisor trängde in över hela kroppen. Av obekant anledning exploderade en låda med dynamit varmed man ämnade salutera en 50-åring.

M. hade just överräckt ett par käppar med vidsittande dynamitgubbar till en kamrat, som skulle tända den. Själv höll han dynamitlådan mellan sina knän för att skydda den mot regnet, då olyckan inträffade.

Han fördes omedelbart till H—sands lasarett, varifrån meddelas att man hyser föga hopp om hans liv. M. var i 50-årsåldern.

En H—bo, omkring 60-årig A. O. fick på påskaftonen ena armen avsliten av en dynamitladdning. O. hade lagat till en påsksmäll av dynamit. Då denna avbrändes gick det så illa, att explosionen inträffade innan O. kom undan med påföljd, att vänstra armen avslets. O. hade lätt kunnat förblöda om icke tillskyndande personer ingripit och givit honom ett första förband. I en förbipasserande bil fördes O. till lasarettet i A., där han nu vårdas.

En smed, som även sysslat med bergsprängning, och en grovarbetare, båda i B. skulle natten till fredagen »hylla» en bekant, H. A. med en påsksmäll. I fyllan och villan togs smällen till väl kraftigt och ett tjugotal fönsterrutor i A:s gård krossades.

På gården vaknade man vid halv-ett-tiden av detonationen, men ingen anmälan gjordes förrän på morgonen. Under långfredagen fick polisen tag i smeden, som har hand om sprängningsarbeten vid ett bygge i närheten av A:s gård.

Han erkände att han tillsammans med en kamrat på natten hade beslutat uppvakta med en påsksmäll. Till den hade använts två gubbar dynamit, som lagts cirka tolv meter från boningshuset. De hade hört att det blev en kraftig smäll, men eftersom de sprungit från platsen hade de inte märkt att fönsterrutorna i huset ströko med.

Enligt vad extra landsfiskalen i L. meddelar, finns det ingen anledning att tro, att det var fråga om en hämndeakt, men för säkerhets skull har smeden fått lämna från sig nyckeln till dynamitkuren över helgen. Både smeden och hans kamrat ha medgivit att de voro rätt kraftigt berusade när smällen arrangerades. Som väl var blev ingen människa skadad när fönsterrutorna gingo sönder och inga övriga skador anställdes på huset.

Vad som sagts om lek med obehörigen åtkommet sprängämne gäller även om obehörigen tillverkat sprängämne, fastän som vi skola se riskerna därvid kunna vara ännu större, därför att det hemmagjorda sprängämnet besitter egenskaper som oftast göra det betydligt farligare att handskas med än det, som tillverkas av sakkunniga tillverkare.

Det är en ganska enkel sak att tillverka sprängämne genom att blanda samman vissa kemikalier. Att här lämna någon undervisning härom skall jag visligen akta mig för. Jag är fullt på det klara med att man ur tillgängliga läroböcker kan inhämta all erforderlig kunskap för att tillverka kraftiga sprängämnen och sådan tillverkning praktiseras också av obetänksamt folk, särskilt av pojkar. Då tillverkningen efter dessa oftast mycket enkla recept är ohyggligt farlig, kom ihåg vad jag säger, ohyggligt farlig, vill jag i stället på det strängaste uppmana alla, som skulle känna sig frestade att laga till smällar med hemmagjort sprängämne att övervinna frestelsen och låta bli. Ävenså uppmanas föräldrar, lärare, ungdomsledare inom scoutrörelsen, ungdomsklubbar och andra personer som kunna utöva inflytande på pojkar, som kunna misstänkas umgås med planer på explosiva experiment, att använda sitt inflytande till att klargöra för pojkarna vilka ohyggliga risker de utsätta sig för genom att tillverka sprängämne.

Ur Sprängämnesinspektionens samling av klipp ur dagspressen må nedanstående exempel anföras.

Fem små pojkar skadades allvarligt vid en explosionsolycka på måndagskvällen. En av pojkarna fick båda händerna nästan avslitna samt skador i ansiktet, magen och bröstet. De fördes till ett sjukhus, varifrån en av dem vidarebefordrades till ett annat sjukhus ögonavdelning.

Olyckan vållades av en exploderande skokrämsburk, vari förvarades ett sprängämne, som pojkarna troligen tillverkat själva. Enligt en uppgift skulle den ha bestått av svavel och kaliumklorat. Det var glasbitar från skokrämsburken som orsakade skadorna.

Ett antal pojkar i 10—12-årsåldern hade varit sysselsatta med att sparka boll, och en av dem hade tagit med sig en skokrämsburk med sprängämne, som han senare tänkte roa sig med. Denna exploderade plötsligt, och pojken, som hade hand om burken, fick båda händerna nästan avslitna.

En av de skadade uppgav under ambulansfärden att en annan pojke, som inte var med vid olyckstillfället, lärt honom att göra sprängämne. En av de

pojkar, som befunno sig på ängen vid explosionen och inte blev skadad har för polisen uppgivit att han och hans kamrater i skolan fått lära sig att tillverka sprängämnen och att kamraterna nu tänkt göra ett experiment.

När alla de 28 pojkarna i klass 4 D stodo uppställda vid sina bänkar och modersmålsläraren var på väg in på tidsdagsmiddagen inträffade en explosion, varvid två pojkar blevo så svårt skadade att de i ambulans måste föras till sjukhus. En av dem, 15-åriga B. R. hade haft något sprängämne med sig i ett glaströr, och detta exploderade när han skulle visa tuben för en kamrat. Explosionen var så stark att flera av pojkarna fingo ont i öronen. R. fick tummen på högra handen helt bortsliten och dessutom ett par andra fingrar illa tilltygade. Blodet stänkte runt väggar och tak och hela rummet fylldes med rök. R. svimmade av blodförlusten och en kamrat till honom som stod närmast till höger, H. B., träffades av kringflygande glasbitar i ansiktet. Han måste följa med till sjukhuset, men kunde återvända till hemmet efter att ha fått sina sår omsedda. Den första vården hade ägnats dem av skolläkaren, dr E. B., som just var inom skolan när olyckan inträffade. På sjukhus, dit båda fördes, underkastades R. omedelbart operation. Det är känt att R. varit speciellt intresserad av sprängämnen och sprängningar och ofta experimenterat hemma och ute därmed. Han har tidigare varit utsatt för ett olyckstillbud av liknande art.

Vid olyckstillfället hade B. R. visat den farliga blandningen i glaströret för en kamrat. I röret hade han en blandning av kaliumklorat, röd fosfor, kol och svavel. Tydligt hade några korn av blandningen kommit mellan locket och glaströret. När han åter satte på locket var friktionen tillräcklig för att blandningen skulle explodera. Dylika blandningar äro ytterst känsliga för rivning, stötar och slag och annan mekanisk åverkan. En blandning av röd fosfor och kaliumklorat kan man t. ex. få att explodera redan genom att föra en knivspets omkring i pulvret.

Vid 5-tiden på onsdagseftermiddagen voro två småpojkar i 9-årsåldern, båda hemmahörande i C—berg, sysselsatta med skjutning, varvid som sprängämne användes en blandning, vari ingick svavelblomma och kaliumklorat. Det farliga sprängämnet hade inlagts i ett järnrör, vilket vid explosionen sprängdes i småbitar. En del av dessa slet härvid bort högra handen på den ena av pojkarna, O. R., medan resten av röret slungades mot gossens kropp, där svåra skador anställdes i bröstet. Tillstädeskommande personer fraktade den skadade till läkaren, men med hänsyn till skadornas omfattning måste denne remittera fallet till sjukstugan i A. för amputering av handen. Vid förfrågan hos dr K. i A. upplyste denne, att skadorna äro av allvarligaste slag och att högra armen måst amputeras något nedanför armleden. Ävenså föreligger svårare skador å vänstra lungsäcken. Huruvida pojken skall kunna räddas till livet kunde dr K. ej uttala sig om, men gossen synes dock befinna sig relativt gott efter omständigheterna. Den andra pojken som deltog i skjutningen, undkom med bara förskräckelsen.

Anledningen till dessa och andra likartade olyckor förorsakade av hemmagjort sprängämne är, att sådant sprängämne i regel är oerhört känsligt för mekanisk åverkan. Det räcker med obetydlig rivning eller slag för att en explosion skall inträffa. Det är sålunda knappast möjligt att en amatör skall kunna under tillverkningen och hanteringen av hemmagjort sprängämne iakttaga sådana försiktighetsmått att en olycka kan med säkerhet undvikas.

I vissa fall uppkomma i explosiva blandningar som rörts samman av osakkunniga amatörer kemiska reaktioner, som utan någon yttre inverkan kunna utlösa våldsamma explosioner. Detta har sannolikt varit fallet i nedanstående exempel.

En olycka, som kunde ha kostat flera människor livet, inträffade i torsdags i förra veckan i T., ett arrendeboställe å kronoparken V., beläget c:a 15 km från B. kyrka. Vid en explosion skadades nämligen icke mindre än fem personer, varav två barn. Till en början trodde man, att skadorna åtminstone beträffande två av de fem voro av allvarlig natur, men dess bättre visade det sig, att de icke voro så svårartade som man först ansett. Samtliga fem fördes i bil till lasarettet i B., där fyra av dem alltjämt kvarligga.

Det var en blandning av svavelblomma och klorsyrat kali, som förorsakade explosionen. En systerson till arrendatorn på stället, K. A., 21-årig hemmasonen B. F. från N., som var på tillfälligt besök i T., hade i Borås inköpt 3 hg svavelblomma och klorsyrat kali i akt och mening att därav göra s. k. påsksmällor. Dessa ingredienser blandades tillsammans i en halv-literbutelj som sedan korkades och placerades på köksbänken. Vid 8-tiden på kvällen suttu samtliga de i gården boende samlade vid köksbordet efter slutat dagsverke utom fru A., som gått till ladugården för att mjölka. Genom det oerhörda tryck, som genom gasbildning bildades inne i den korkade buteljen, exploderade denna plötsligt. Den förödelse, som anställdes härvid, kan knappast beskrivas. Rummets fönsterrutor krossades och slungades ända 25 m bort, fönster och dörrposter sletos loss och sönderbrötos, en symaskin blev förmiligen slagen i spillror samt väggar och tak sönderhackade av kringflygande glasskärvar.

De i rummet varande personerna blevo samtliga mer eller mindre sönder-sargade av de med oerhörd kraft utslungade glasflisorna. Då fru A. kom in från ladugården, möttes hon av rök och gaser samt synen av samtliga, utom arrendatorn A. liggande efter vad det föreföll livlösa på golvet. De voro förutom ovannämnda B. F., 52-årig arbetaren R. A. samt två barn till arrendator, A. M. 8 år och B. 6 år. Av dessa voro R. A. och den lilla flickans tillstånd mest oroväckande. Arrendator A. hade icke heller undkommit oskadd, men trots sina skador måste han gå den 40 min. långa vägen till närmaste granne som sedan i sin tur hade c:a 10 km.

På grund av de stora faror, som äro förknippade med spräng-
ämnestillverkning är det enligt lag förbjudet att utan tillstånd av
länsstyrelse tillverka sprängämne. Brott mot denna föreskrift straffas med böter upp till 2,000 kr.

Ett särskilt kapitel må ägnas lek med fyrverkeri- och andra pyrotekniska varor.

Pyrotekniska artiklar förekomma av många olika slag från sådana kraftiga pjäser, som användas vid större offentligt arrangerade fyrverkerier till små smällare och skott av olika slag som syn- och hörbarligen utöva en sällsam tjuskraft på småpojkar.

De större fyrverkeripjäserna kräva för sitt handhavande sakkunskap och de ansvariga tillverkarna tillhandahålla i regel sina kunder sakkunnigt folk för fyrverkeriets avbrännande. Det är av stor betydelse att så sker, ty det har hänt att svåra olyckor inträffat, på grund av bristande kunskap om pjäsernas sätt att funktionera, vilket åstadkommit skada på både fyrverkare och publik.

Den andra kategorien av pyrotekniska varor utgöras av knallpulver, knallkork, ryska smällare, mindre raketer samt olika slag av s. k. skott.

Sådana saker som de nu nämnda hava företrädesvis avnämare bland småpojkar, som i oskyldigaste fall endast fröjda sig själva eller varandra åt smällarna, men i mindre oskyldiga fall sträva att göra även äldre personer, helst nervösa gamla damer delaktiga av sensationerna av smällarna.

Pojkar, som syssla med smällare och skott måste bibringas den uppfattningen att det icke blott är fult och oartigt att skrämma gammalt folk. Genom skrämsel kunna gamla personer rent av skadas och bli sjuka om de ha klent hjärta.

I allmänhet måste fastslås att nämnda slag av smällare och skott knappast kunna åstadkomma fysisk skada. Härifrån gives det emellertid ett undantag, som är värt att beaktas och detta undantag representeras av s. k. »ollonskott» samt över huvud taget alla tändhattar där satsen är innesluten i ett hölje av metall. Ollonskotten äro avsedda såsom lösa skott till pistoler och revolverar och användas t. ex. på teatern eller som startskott vid tävlingar. Emellertid förekom det för ett eller annat år sedan en epidemiskt utbredd lek med ollonskott, varvid dessa pjäser icke skötos i ett

vapen, såsom avsett är, utan placerades på ett hårt underlag och bearbetades med ett tillhygge, till dess att skottet small.

Därvid splittrades metallkapseln och metallflisor kastades omkring samt trängde ej sällan in i ögonen på den oförsiktige. Fall av blindhet uppkom på detta sätt.

Det är ej heller alltid ofarligt att skjuta ollonskotten i ett vapen, ty vissa vapen för dessa pjäser torde vara av så primitiv tillverkning, att en söndersprängning av ollonskottets metallkapsel kan ske vid skjutningen så att metallsplitter kunna kastas omkring.

För att försvåra åtkomsten av ollonskott har på Spängämnesinspektionens initiativ stadgats att ollonskott skola räknas som ammunition, och få på den grund säljas endast mot kvitto.

Det är givet, att lek med smällare inte just är någon särskilt önskvärd sysselsättning för småpojkar, varken för deras egen del eller för mer eller mindre nervösa människor. Å andra sidan måste man nog konstatera att anordnande av smällar utövar en sällsam tjuskraft på pojkar ja, som vi sett, även på äldre personer. Jag för min del anser, att här föreligger ett fall, då man har att av två onda ting välja det minst onda. Det är bättre, att en pojke får tillgång till en relativt ofarlig pjäs för att tillfredsställa sitt behov av knalleffekter än att han skall gå och röra till någon fruktansvärd blandning varmed han kan förstöra både sig själv och andra. De legitimt tillverkade och försålda pyrotekniska pjäserna kunna härvidlag enligt mitt förmenande tjänstgöra som ett slags säkerhetsventil.

En sak vill jag emellertid särskilt understryka och det rör föreskrifterna för handel med här avsedda fyrverkeripjäser och pyrotekniska leksaker.

Utan särskilt tillstånd får handlande försälja endast knallpulver, ryska smällare, bengaliska tändstickor och s. k. tomtebloss. Alla andra pyrotekniska leksaker äro i lagens mening att betrakta såsom explosiv vara av andra klass, och det erfordras särskilt tillstånd för rätt att få handla med sådana varor. Jag är emellertid övertygad om att även andra slag av pyrotekniska leksaker än de nämnda försäljas utan att tillstånd därtill inhämtats. Härigenom gynnas den epidemiska utbredningen vid vissa tider av leken med kraftigare smällare.

Då och då har till mig inberättats att polisen ingripit mot pojkar som driva ofog med smällare. Det är givet att de kunna anses hava brutit mot någon polisförordning, som stadgar förbud för ofoget, som väl faller under begreppet förargelseväckande beteende på allmän plats, men jag kan icke underlåta att påpeka, att det för syftets vinnande ävensom ur ren billighetssynpunkt skulle vara bättre och rimligare att göra en razzia bland alla dessa små cigarr- och tidnings-, leksaks-, sport- och liknande affärer, som i många fall, utan tillstånd sälja pjäser som utgöra explosiv vara. Det är enligt min bestämda uppfattning rimligare att begära att en affärsman skall ha reda på att han saknar rätt att utan tillstånd sälja explosiv vara, än att av en pojkvalp fordra kunskap om polisförordningarna.

Vid beviljande av rättigheter till handel med explosiva varor iakttages en stark återhållsamhet, och förordningen om explosiv vara stadgar uttryckligen att rättighet må beviljas endast om verkligt behov föreligger men vad tjänar denna återhållsamhet till om vissa affärer ta sig rätten själva. Jag är övertygad om, att därest pojkarna skulle vara uteslutande hänvisade till sådana rätt sparsamt förekommande affärer, som ha rätt att handla med explosiva varor, skulle deras entusiasm för knalleffekter svalna innan avsikten hunnit att realiseras, och härigenom skulle skapas en viss immunitet hos pojkarna mot smällarepidemier. Helt säkert skulle därigenom också undvikas mindre lämpliga bestraffningar av små syndare, som ha svårt att inse, att det skall vara brottsligt att använda leksaker, som öppet tillhandahållas i leksaksaffärerna.

På senaste tiden har förekommit svåra olyckshändelser, som ha vållats av att barn tagit upp och fingrat på efter militärövningar kvarlämnade ammunitionseffekter. Härvid ha många svåra olyckshändelser inträffat. Det är ju beklagligt att sådana farliga pjäser skola ligga omkring tillgängliga för tanklösa barn, och energiska åtgärder måste givetvis vidtagas för att i görligaste mån sprängladdade pjäser efter övningar bli tillvaratagna och oskadliggjorda. Emellertid vill jag som avslutning enträget uppmana alla uppfostrare av ungdom att allvarligen inpränta farorna av att taga befattning med sådana pjäser. I stället bör anmälan till polis- eller militär myndighet göras så att upphittade pjäser med det snaraste bliva tillvaratagna och oskadliggjorda.